

A magyar gyermektüdőgyógyászat mérföldkövei

Dr. Cserhádi Endre

Semmelweis Egyetem I. sz. Gyermekklinika, Budapest

A gyermekek betegségeivel való foglalkozás sokkal később alakult ki, mint a felnőttek orvosi kezelése. Több ezer éves kínai, egyiptomi, görög, római leírások, szakkönyvek foglalkoznak a felnőttek betegségeinek gyógyításával. Természetesen valamilyen mértékben biztosan foglalkoztak az orvosok beteg gyermekekkel, gyógyszereket is adtak nekik. Még a késői középkorban és a reneszánsz időkben sem találunk adatokat valódi gyermekkórházakról. A reneszánsz építészet egyik gyöngyszeme, a firenzei *Ospedale degli innocenti* befogadta és gondozta az elhagyott gyermekeket, de betegségeik zöménél csupán a bekövetkezett halált regisztrálták. Csak a XVIII. század második felében kezdtek el valódi módon foglalkozni a gyermekek kórállapotaival. A Svédországban megjelent első gyermekgyógyászati tankönyvet (Rosén von Rosenstein, 1764, Uppsala) hosszú időn keresztül újból és újból lefordították, újabb munkák nem nagyon jelentek meg. *Bókai János* több évtizeddel később is haszonnal forgatta ezt a könyvet.

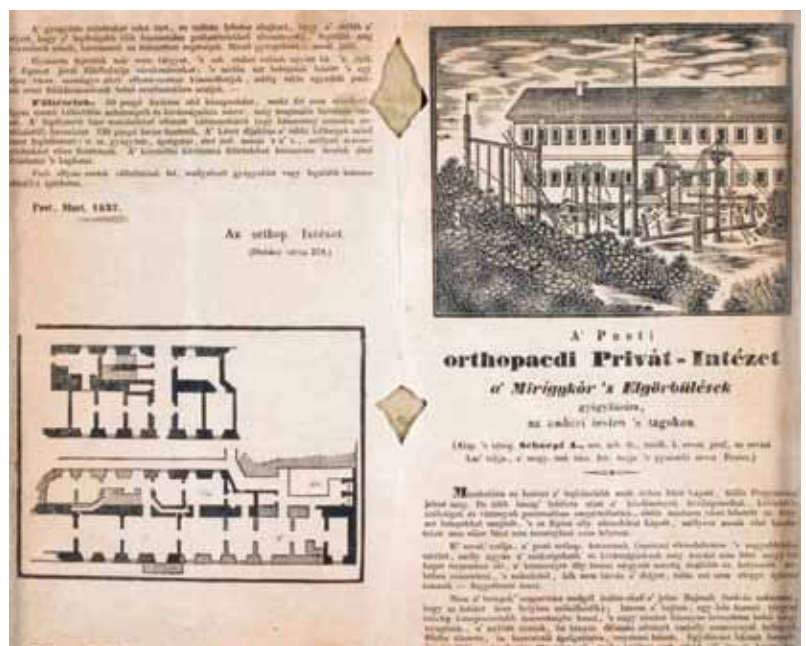
A légutak betegségeivel való foglalkozás a magyar gyermekgyógyászat kezdeteivel egyidős. *Schoepf Ágoston* (a *Merei* nevet csak később vette fel) 1836-ban „Orthopaedi Privát-Intézet”-et alapított a „mirígykór és elgörbülések” kezelésére. Nyilván a betegségek jelentős része tuberkulotikus eredetű volt. Ez az épület az ún. Wesselényi-féle nagy árvízben elpusztult, és a továbbiakban Schoepfnek pénze sem volt arra, hogy újabb magánkórházat alapítson. Most már jótékonyági alapon kívánt általános gyermekkórházat alapítani, és ez 1839-ben az akkor Ötpacsirta utcában (ma: Puskin utca) egy meglévő épület egyes részeinek bérlésé-

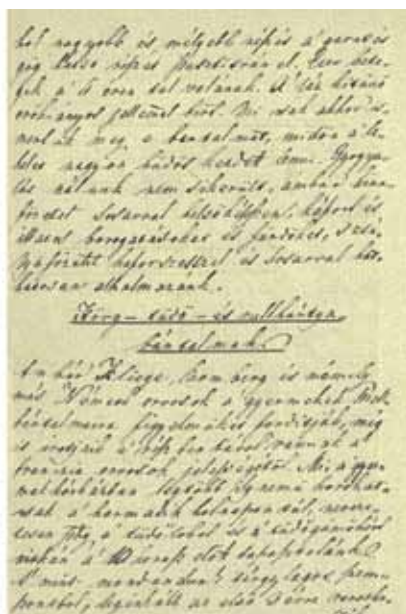
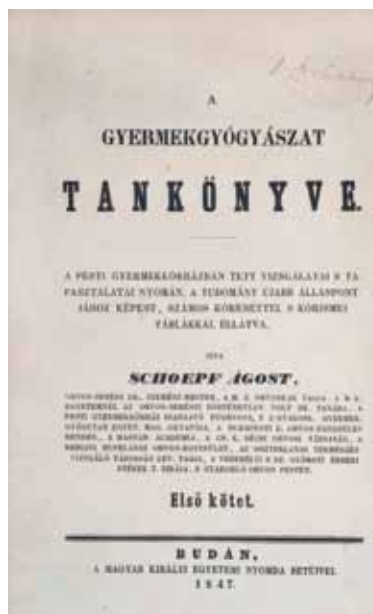
vel meg is valósult. A Pesti Szegény-Gyermek Kórház az eredeti épületből rövidesen átköltözött a saját céljaira épült házba az Ősz utczába (ma: Szentkirályi utca). Ennek az intézménynek – időnkénti névváltozásokkal – jogutóda a mai I. sz. Gyermekklinika.

Ebben az épületben kezdettől fogva sok légúti betegségben szenvedő gyermeket kezeltek. Az első mintegy tíz év alatt vezetett ambuláns napló és fekvőbetegekről szóló feljegyzések jelentős része ma is rendelkezésünkre áll. Érdekeséggént említjük, hogy kezdetben a kórleírások teljes egészükben latin nyelvűek, a 40-es évek második felében viszont – a reformkor hazafias törekvéseinek megfelelően – magyar nyelvűek, beleértve a szakkifejezéseket és diagnózisokat is. A kórleírásokon túlmenően *Schoepf* tankönyvéből is ismerjük mások mellett a légúti beteg kórleírását, kezelési módjait. A *Schoepf* által írt *A gyermekgyógyászat tankönyve* első kötete

A közlemény a 21. Tavasz Ámaga Fórumon 2016. március 19-én Pécssett elhangzott előadás összefoglalója.

Híradás a „Pesti orthopaedi Privát-Intézet a' Mirígykór 's Elgörbülések gyógyítására az emberi testen 's tagokon” elnevezésű kórházról

**Schoepf tankönyve
megjelent első köte-
tének címlapja és a ter-
vezett harmadik kötet
kéziratainak részlete**

1847-ben jelent meg. A második kötet kiadását a szabadságharc eseményei megakadályozták, de a nyomdai kefelevonat jelentős része rendelkezésünkre áll. A harmadik kötetből csak részleges kéziratot őrzünk.

A munkákból és még inkább a kórleírásokból kiderül, hogy a gyermekkorház ambulanciáján évente mintegy 1000–1300 beteg jelent meg. Áttekintve a kórleírásokat megállapítható, hogy a kórház orvosai jól ismerték az akkori- ban elterjedő hallgatózást, továbbá a bécsi és párizsi orvosi iskola kidolgozott módszereit. Megkülönböztettek száraz és nedves zöreje- ket a tüdő felett, az előbbieket hörtyögésnek, az utóbbiakat szörtyögésnek nevezték; kevés nyákelválasztás esetén sípolást és dúdolást (ma: bűgást) hallottak a tüdő felett. Felismerték azt a kórformát is, amikor nyákdugó okozta hörgő- elzáródás és következményes tüdőlégtelenség (atelectasia) alakult ki.

**Eszközök
az O'Dwyer-féle
intubáció
végrehajtásához**

A ma bronchiolitisnek tartott megbetege- dést Schoepf a következőképpen írja le: „Heveny hajszál hörglob: légzés nehezült, nyögő, köhögés

gyakori, fájdalmas s mindig bő nyák gyülemlik a szájüregbe, miért a kisdud fuldokolva elkékül. Lég- zése gyors, goromba hörtyögésekkel, szörtyögé- sekkel és sípoló zörejekkel vegyült. Ezen állapotot talán leghelyesebben fuldokló hurutnak lehetne nevezni.”

Ezek a leírások igazolják, hogy a Schoepf által alapított, majd a szabadságharc során a veze- tést átvevő Bókai János és munkatársai által irá- nyított kórházban a légúti megbetegedésekkel korszerű szinten foglalkoztak. A tüdőgyulladást vérlebocsátással kezelték, remélve, hogy a tüdő gyulladt vérbősége ezzel csökkeni fog. Atropin hatású gyógyszereket és köptetőket is kaptak azok a betegek, akiket ma obstruktív megbete- gedésben szenvedőknek nyilvánítanánk.

Mindkét Bókay* – apa és fia – sokat foglal- kozott a diftériás légúti megbetegedések keze- lésével. A magas halálozással járó kórképben a légutakban kialakult croup fokozódó légszom- jat okozott, a kórokozó toxinja pedig az izmokat, elsősorban a szívizmot károsította és keringé- si elégtelenséget eredményezett. Az amerikai O'Dwyer 1885 körül kidolgozta azt a módszert, amely a ma stent-nek nevezhető intubációs el- járás volt. Segítségével nyitva tartott gégét le- hetett elérni, és ha a betegség természetes gyó- gyulása bekövetkezett, akkor az életben tartás valószínűsége megnövekedett.

A következő lépés ezen betegség gyógyítá- sában az állatokban termelt antitoxin segítsé- gével volt elérhető. Ezt a szérumtermelési lehe- tőséget Emil Behring dolgozta ki, és mások mel- lett Bókaynak is elküldte klinikai kipróbálásra. Az első orvosi Nobel-díjat Behring kapta meg.

1909-ben Budapesten nemzetközi orvos- kongresszust rendeztek, ahol a gyermekgyó- gyászati szekcióban Bókay ismertette, hogy a bányahimlőt és a herpes zoostert ugyanaz az ágens okozza. A kongresszusra Clemens von Pirquet máig is őrzött levelében előadást je- lentett be a „Tuberkulin különböző hatása az emberi bőrre” címmel. Ebben az időben már ismeretes volt Robert Koch alapvető felismerése az ún. Koch-bacilus és a tuberkulotikus meg- betegedés között. Előadást tartott Schick Béla

*Bókai működése során nemességet kapott és így y-nal kel- lett volna írnia a nevét, azonban a már folyó munkásságának i-vel írott megjelölését nem kívánta megváltoztatni. Később fia némely helyen még i-vel írta a nevét, de azután már y-nal.

is, aki Balatonbogláron született, de az immunológia megteremtésével kapcsolatos alapvető munkásságára Bécsben, majd New Yorkban került sor. *Pirquet*-vel együtt dolgozott, és egyesek szerint ő használta először az „allergia” szót. Szülőházát időközben lebontották, és így a helybeli iskola falára – ahová járt és ahol édesapja tanított – helyeztek el 1986-ban emléktáblát. Az alkalom az volt, hogy az Európai Allergológiai és Klinikai Immunológiai Társaság abban az évben Budapesten tartotta éves kongresszusát.

A magyar gyermekpulmonológia területén a bronchoszkópia viszonylag korán kialakult, és azt sikeresen művelték is. *Pauntz Márk* a Bókay Klinikán 1904-ben végzett először bronchoszkópiát gyermekeken. A bronchológiai iskola kialakítását *Kassay Dezső*höz köthetjük, aki a budapesti Baross utcai Sebészeti Klinikán (ma: Transzplantációs Klinika) fül-orr-gégészeti és ezen belül bronchológiai osztályt alapított. Az 1956-os események után az Egyesült Államokba költözött és a továbbiakban együtt dolgozott a kor akkori legnevesebb bronchológusával, *Chevalier Jacksonnal*. A következő években az azóta megszűnt Svábhegyi Gyermekgyógyintézetben *Abonyi József* kezdeti munkái után *Székely Edgár* alapított sikeres gyermekbronchológiai osztályt. Döntően merevcsöves módszert alkalmazott. A magyar tanítványokon kívül számos európai és amerikai orvos tanulta meg nála a bronchoszkópia elvégzését. *Strausz János* professzorral kétszer szervezett Magyarországon bronchológiai világkongresszust. A bronchoszkópia oktatásához gazdag képanyagot gyűjtött és videofelvételeket is készített. A porc-hypoplasia okozta hörgőszűkület és azok gyógyhajlama területén széles körben elfogadott adatokat publikált.

Az elmúlt évtizedekben a szegedi és a debreceni gyermekklinikák, továbbá a törökbálinti gyógyintézet orvosai jelentős mértékű bronchoszkópiás aktivitást fejtenek ki.

Székely Edgár tanítványai közül *Kovács Lajos* az I. sz. Gyermekklinikán 2002-től hozott létre nagy forgalmú, gyermekbronchológiával is foglalkozó osztályt. Gyakran használja a fiberoszkópiás eszközt, és ezzel a gyermek- és csecsemőgyógyászatban úttörő jellegű aktivitást fejt ki. Az alábbi statisztikai adatok 2014-ben történt összesítésen alapszanak: 883 gyermek-

Clemens von Pirquet
(1874–1929)

nél történt bronchoszkópia és ezek elsősorban többsége fiberoszkópos vizsgálat volt. 183 újszülöttnél 205 fiberoszkópia és 7 merevcsöves bronchoszkópia fűződik a nevéhez.

Az 1950-es évek második felében a gyermekbénulás (Heine-Medin kór) rettegett kórképpé vált. A nagyszámú mozgássérültön kívül a gyermekek bizonyos hányada légzésbénulásban is szenvedett és vesztette életét. *Boda Domokos* (1921–2015) professzor a budapesti Szent László kórházban a korán elhunyt *Murányi* doktorral együtt foglalkozott a légzésbénult betegekkel. Részt vett a gépi lélegeztetésre alkalmas készülék megtervezésében. A Szegedi

Schick Béla
(1877–1967)

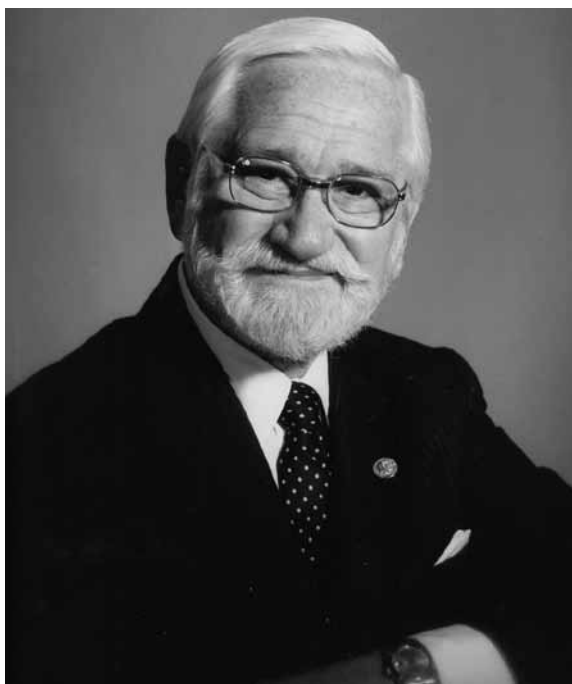
Jonas Edward Salk
(1914–1995)

Gyermekklinika igazgatójaként továbbra is szívesen foglalkozott légúti betegekkel.

Az Egyesült Államok egykori elnöke, *Roosevelt* is poliomyelitis miatt kényszerült kerekesszékre. Magyarországon különösen 1957-ben és 1959-ben volt számos gyermeket érintő járvány. A Miskolcon és környékén megbetegedettek ellátásához az egyetemi gyermekklinikák is fiatal orvosokat adtak (pl. *Cholnoky Péter*, *Simon György*). E sorok írója szakorvosjelölti beszámolójában mintegy 500 benultról és 30 légzésbenultról számolt be. A betegeket részben vas-tüdőben, részben pozitív nyomású készülékek segítségével kezelték. Ma már nehezen képzel-

Albert Bruce Sabin
(1906–1993)

hető el az ún. hintaágyak működése. A kevésbé súlyosan légzésbenult betegeket éjjel-nappal hintázó ágyon helyezték el. Amikor a beteg lába került alulra, akkor a nehézségi erő a has felé mozdította el a rekeszizmot, azaz a belégzést segítette elő, az ellenkező irány pedig a kilégzést.

Ma már közel vagyunk a Heine-Medin betegség megoldásához. A védőoltások kifejlesztése részben *Jonas Edward Salk* nevéhez fűződik, aki előlt kórozókból készített hatékony oltóanyagot. Ez a nagy biztonsággal, kevesebb mellékhatással adható Salk-vakcina ma az általánosan használt oltóanyag. *Albert Bruce Sabin* gyengített élő vírusból készítette a csepp formában adagolható oltóanyagot (Sabin-csepp). Ennek előnye: egyszerűen, tömegesen, akár orvos nélkül, egészségügyi szakszemélyzet segítségével beadható, viszonylag olcsó oltóanyag. Az 1960 körüli években az Országos Közegészségügyi Intézetben is folytak ilyen jellegű oltóanyaggal összefüggő vizsgálatok. Klinikánk a gyermekek védőoltását annyira fontos feladatnak tartja, hogy a Közegészségügyi Intézet munkatársáról, *Koch Sándorról* – aki soha nem dolgozott nálunk – szobrot állított a klinika udvarán.

A gyermektüdő-átültetés hazai történetéről is röviden beszámolok. 2005-ben *Kovács Lajos* megkezdte Bécsben a felkészülést a légzési elégtelen betegek transzplantációs kezelésére. Gyermekkorban elsősorban a cisztás fibrózisban szenvedők kerülnek ebbe a helyzetbe. A betegek előkészítése a tüdőtranszplantációra döntően az I. sz. Gyermekklinikán folyik, majd Bécsben történik az operáció. A 21 transzplantált gyermek közül 3 még Bécsben elhunyt a posztoperatív stádiumban, 4 pedig a műtétől számított egy éven belül. A 14 élő gyermek ma már részben felnőtt intézményben, részben pedig a klinikán részesül gondozásban. Ezek az eredmények a nemzetközi átlagtól nem térnek el. A közelmúltban megtörtént az első felnőtt beteg transzplantációja Magyarországon; feltehetően hosszabb idő múlva gyermekeken is sor kerülhet ilyen hazai beavatkozásra.

A leírtak igazolják, hogy hazánkban a XIX. század első felétől a gyermekpulmonológiai területen általában korszerű aktivitás található. Az is evidens, hogy a más országokban történt tevékenységekkel a kapcsolat és időnként az együttműködés jelentős mértékű volt. ■